

HALK OYUNLARI VE FOLKLOR

Yıllardır folklor denince aklâ ilk gelen hep halk oyunları olmuştur. Folklor sözcüğü yerine son zamanlarda Halk Bilimi kullanılmamasının belki de önemli nedenlerinden bir tanesi de bu olmuştur. İnsanın ta ilk çağlardan bu yana somut koşullardan kaynaklanan duygularını hareketlerinde yansıtması halk oyunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanoglu daha konuşmayı öğrenmeden, duygularını anlatabilmek, karşındakini etkileyebilmek ve doğayla sürdürdüğü kavgasını kazanabilmek için oyuna, dansa başvurmuş ve oynamayı, dans etmeyi öğrenmiştir. İlk topluamların büyücüleri, avlanmaya çıkacak avcı ve kabile reisleri halk oyunlarının ilk elemanları olmuşlardır. Halk oyunları yüzyıllardır oynanmakta gerek oynanış amaçları gerek oynanış biçimleri sürekli değişim göstermektedir. Bu değişimlerin insanın yaşayış biçimi, düşüncüsü ve bunları da biçimlendiren üretim ilişkileri ile çok yakından ilişkisi vardır.

Kâni KANOL

(Halk Sanatları Derneği Başkanı)

Halk oyunlarının değerlendirilmesi yapılırken bu noktaya çok iyi anlamak ve yıl larca yapıldığı gibi sadece manevi kültür ile ilgilenen statik folklor anlayışı yerine maddi, manevi tüm kültür ürünlerini ve yaşanan olaylar hayatı da içeren dinamik folklor anlayışını iyi kavramak gerekir. Folklor bir diğer deyişle halk biliminin içerdiği tüm öğeler gibi halk oyunları da sürekli değişim ve değişimege devam etmektedir. Bugünün köylüsü de tip ki oyunları oynayan ilk insan gibi oyunlarda, yaşamını, duygularını ve bunların oluşumu nu sağlayan üretim ilişkileri ni yansıtmaktadır. Köylü her oynadığı oyuna toplumsal yaşamını da katmakta, coşkuyla, duyusuyla onun değişiminde ve öyle oynamaktadır. Unutulmamalı ki oyunların oluşumunu gerçekleştiren bu günün köylüsü de artık eski köylü değildir ve olamazda. Modern çağın tüm olanaklarına (Televizyon, video, ulaşım kolaylığı v.b.) sahip bugün köylüsü geleneklerini, göreneklerini, oyunlarını sürekli değiştirmekte bir başkalaşık göstermektedir. Kısacası köylünün toplumsal yaşamı değişmekte ve bu oranda folklor da değişmektedir.

İşte bu aşamada ne yapılmalı? Halk oyunlarının, bozulmasını, yozlaşmasını, otantik değerinden kaybetmesini düşüncesiyle oynanması yasaklanmalı mı? Çünkü bu oyunlar oynandığı sürece değişmekte ve bugünün yaşamının bir parçası haline gelmektedir. Bunu engellemek kim senin elinde değildir. Oyunların tarihi eserler gibi saklanması ve müzeleştirilmesi de olanak dışı olduğuna göre iyi

ve güzel yönde değişimi için çalışmaktan başka ne gelir elden. Bugün halk oyunları Kent seyircisine de sunuluyor, seyirlik oyun olarak. Amaç Kentlinin de bu oyun

lara sahip çıkması, bu oyunlarla coşması, kendini oyunlarda bulmasıdır. Açıktr ki köylü nasıl kendi toplumsal yaşamına göre oyunları değiş-tirmiş ve değiştirmekteyse Kentlîde bu oyunları kendi toplumsal yaşam biçimine göre ister istemez değiştirecek ve bu böyle sürüp gidecektir. Bu durumda yine sorulmalı ne yapılmalı? Senelerce önce yapılması gereken çalışmaların yapılmamış olması bizlerin elimizi kolumuzu bağlayıp oturmamızı mı gerektiriyor? Yoksa geçmişin hatalarına oturma özümlemek mi gerekiyor? Zararın neresinden dönülürse kârdır ata sözünden yola çıkılmalı ve bu konuda olabildiğince örgütlü, sistemli ve çok çalışmalı. Halk oyunlarının zenginleştirilmesi için yapılacak çalışmaların temelinde şu anda var olan malzemeyi en küçük kırıntısına kadar toplamak ve değerlendirmek yatmalıdır. Bu amaçla aranıp bulunacak malzeme ele alınıp üzerinde yoğun bir çalışma yapılmalıdır. Bugün köylerimizde ne ler oynanıyor ve nasıl oynanıyor, yapılacak araştırmalardan bunlar rahatlıkla toplanabilir. Bugün bir bütün halinde bulunabilecek oyun sayısı yok denecek kadar azdır hat ta yoktur. Kıbrıs müziğinin ritmine coşkusuna kapılıp kalkıp oynayan orta yaşta ve yaşlı insanların oynadığı oyunlarda bir çok figürler vardır ki bunlar tesbit edilmeli ve ardından ele alınıp üzerinde çalışılmalıdır. İlk önce adımların gereksiz telcârından arındırılmalıdır. Bu çalışma bir ekip çalışmasıdır. Hangi figürün hangi adımın gereksiz olduğuna teknik bir ekibin karar vermesi gerekir. Bu aşamada estetik görünüm oldukça önem kazanır. Bir figürün oluşması için yapılan biçimsel değişikliklerde amaç zamanı müziğe göre iyi ayarlanmış dengeli, uyumlu bir bütünü oluşturmak, seyirci ile ortak coşku titreşimlerini sağlayabilmek ve estetik görünümdür. Bu-

Kâni KANOL

1952 Lefkoşa doğumlu. ODTÜ mezunu olup özel bir şirkette memur olarak çalışıyor. Yüksek öğretim yıllarında başladığı sanat-kültür çalışmalarını Halk Sanatları Derneğinde sürdürüyor...

nun ardından kareografi çalışmaları gelir ki burda da amaç estetik açıdan seyirciyi le bütünleşebilme ve onun göz zevkini oksamayabilirdi. Ortaya çıkan oyunu halkımız figürüyle, müziğiyle, ve coşkuyla tanıyabiliyorsa onu izlerken zevk alabiliyorsa ve bu oyunu oynarken zorluk çekmiyorsa bu oyun onun oyunudur.

Peki bu çalışmaları yapacak malzeme nasıl toparlanabilir? Bunun kişisel çalışmalarla yapılabilmesi oldukça zor bir iştir. Örgütlü bir çalışmanın gerekliliği ortadadır. Yapmakta olduğu işe gönülden inanmış, karşısına çıkacak güçlükleri göğüsleme sını bilen bilinçli, aydın, hal kımızla bütünleşebilmesini bilen kimselerin öz verili çalışmaları bir sonuca gidebilir. Maddi açıdan devletten destek alan ancak her başa gelen iktidarın borusunu öttürmeyecek bu nedenle kesinlikle özerk çalışması gereken bir Folklor Kurumunun gerekliliği ortadadır. Bilsimle ve nesnel çalışmayı kendisine ilke edinmiş bir Folklor Kurumunun bu ülkenin tanınma ve tanıtılmasında oynayacağı rol oldukça büyük olacaktır. Böyle bir kurumun erken bir zamanda oluşmasını dileyerek yapılması gereken işlere bakalım. Şu anda oynanmakta olan her tür oyun ve figür bütün yurt ta

ranarak çağdaş tekniklerden yararlanarak saptanmalı belgelenmelidir. Bunun en güzel ve kolay yolu yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan video kayıttır. Gerek ses gerek görüntü açısından büyük kolaylıklar sağlayacak bu aletin kasetleri titizlikle saklanabilir ve bir arşivin temeli atılabilir. Bu işlem belirli zaman aralıklarıyla yenilenebilir ve böylece diğer varsa zaman içerisinde ortaya çıkacak yöresel değişiklikler rahatlıkla saptanabilir. Bu aynı zamanda belirli değerlerin hangi koşullar altında ve ne yönde olduğunun bir ölçütü olacaktır. Kurulacak arşivler iyi niyetli sanatçıların yararlanmasına açık tutulmalı ve böylece ülke kültürüne büyük katkı sağlanmalıdır. Sanatımızın ve sanatçımızın durumu ortadadır.

Yerellik ve evrensel lik tartışmalarının sürüp git tiği ülkemizde sanatımızın faydalanabileceği ne bir Halk Müzesi ne bir Halk Bilimi arşivi ne de bir Halk Bilimi veya diğer bir deyişle Folklor Kurumu var. Bütün bunlar gerçekleşmeden genel doğru lar nasıl saptanacak. Bir şairimizin dediği gibi "molehiya" ve "hellimle" nereye varabiliriz. Çok doğru bir söz, özdeğerlerimiz araştırılıp ortaya çıkarılmadan Evrensellığe gidilen yolun yerellik dönemeci ni nasıl aşacağı?